

*Inicijativa za REKOM
Initiative for RECOM
Иницијатива за РЕКОМ
Nisma për KOMRA
Pabuda za REKOM*

Proces REKOM

Izveštaj

maj 2006 – avgust 2011.

Proces REKOM je otpočeo pokretanjem regionalne rasprave o mehanizmima za utvrđivanje i javno saopštavanje činjenica o neposrednoj prošlosti, koji, pored krivičnih suđenja, mogu dodatno da doprinesu stvaranju sveobuhvatnog zapisa o prošlosti. Odluka o pokretanju regionalne rasprave doneta je na sastanku 10 vodećih organizacija za ljudska prava iz regiona, koji je organizovao Fond za humanitarno pravo u septembru 2005. godine u Beogradu. Osim učesnika iz post-jugoslovenskih zemalja, sastanku je prisustvovao Mark Freeman iz Međunarodnog centra za tranzicionu pravdu (ICTJ). Učesnici sastanka podržali su suđenja za ratne zločine kao najvažniji pravni instrument za utvrđivanje individualne krivične odgovornosti za počinjene zločine, ali su ocenili da ona nisu dovoljna za izgradnju istorijskog zapisa o prošlosti. Fond za humanitarno pravo (FHP), Istraživačko-dokumentacioni centar (IDC), sa sedištem u Sarajevu, i Documenta¹, sa sedištem u Zagrebu, preuzeli su obavezu da u okviru civilnog društva u regionu pokrenu debatu o mehanizmima za utvrđivanje i kazivanje činjenica o prošlosti, u čijem su fokusu žrtve, koji mogu, pored krivičnih suđenja, da doprinesu stvaranju potpunijeg činjeničnog zapisa o svemu što se desilo u prošlosti.

1. Konsultativni proces

Debata je otvorena u maju 2006. godine, na Prvom regionalnom forumu o mehanizmima za utvrđivanje činjenica o prošlosti, koji su organizovali FHP, IDC i Documenta. Do kraja juna 2011. godine održano je 127 konsultacija, sedam regionalnih i jedan međunarodni forum za tranzicionu pravdu. U konsultacijama je učestvovalo 6187 aktivista organizacija za ljudska prava, organizacija mladih, udruženja porodica žrtava, logoraša, veterana/boraca, zatim umetnika, nastavnika, predstavnika crkava i verskih zajednica, i drugih grupa i udruženja civilnog društva iz svih država naslednica nekadašnje SFRJ. Konsultativni proces se odvijao u formi lokalnih, nacionalnih i regionalnih debata (javnih konsultacija) u manjim grupama, i rasprava u okviru foruma, sa 200 do 300 učesnika. U radu foruma učestvovali su i predstavnici država i međunarodnih organizacija. Stručnu podršku procesu pružali su eksperti ICTJ.

U junu 2010. godine, u konsultativni proces uključile su se nevladine organizacije i udruženja žrtava i veterana iz Makedonije, a potom i nevladine organizacije i udruženje izbrisanih iz Slovenije.

Konsultativni proces je osmišljen kao javna platforma za glas žrtava i civilnih grupa koje zahtevaju odgovoran odnos prema teškom nasleđu prošlosti; kao aktivno zagovaranje i pridobijanje široke javnosti

---

¹ U nastojanju da potaknu proces suočavanja s prošlošću i ustanovljenje činjenične istine o ratu, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek, Centar za mirovne studije, Građanski odbor za ljudska prava, kao i Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava osnovali su Documentu 2004. godine.

i vlasti za osnivanje Regionalne komisije za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima i drugim teškim povredama ljudskih prava na teritoriji nekadašnje SFRJ; i kao komunikacijski kanal za izgradnju Predloga Statuta REKOM.

Konsultativni proces imao je tri faze: najpre se raspravljalo o potrebama i očekivanjima žrtava u odnosu na teško nasleđe prošlosti i vanskudskim mehanizmima za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima. Zatim su učesnici, uvažavajući iskustvo drugih post-konfliktnih i post-totalitarnih društava i specifičnost ratova na teritoriji nekadašnje SFRJ, iznosili predloge, mišljenja i preporuke o modelu Regionalne komisije za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima. U trećoj fazi, počev od maja 2010. godine, učesnici su diskutovali Nacrt Statuta REKOM koji je, na osnovu predloga, mišljenja i preporuka učesnika konsultativnog procesa i rešenja uspešnih komisija za istinu, sačinila Grupa eksperata Koalicije za REKOM. Usledile su konsultacije – pre svega sa civilnim grupama koje su učestvovala u oblikovanju modela REKOM, a zatim i sa pravnicima iz regije. Bilo je žučnih rasprava, strahovanja da su neki stavovi nepomirljivi, ali je ipak trogodišnji zajednički rad omogućio da se kompromisno dođe do zajedničkog dokumenta. Skupština Koalicije za REKOM je 26.03.2011. godine usvojila Predlog Statuta REKOM.

1.1. Konsultacije o mehanizmima za utvrđivanje i kazivanje činjenica o ratnim zločinima u bivšoj Jugoslaviji

Devet konsultacija (pet regionalnih i četiri nacionalne) i tri regionalna foruma za tranzicionu pravdu, održanih u periodu od maja 2006. do maja 2008. godine, bili su posvećeni sagledavanju potreba i očekivanja žrtava i porodica žrtava u odnosu na teške povrede ljudskih prava u prošlosti, kao i razmeni mišljenja o tome kakvi vanskudski mehanizmi odgovaraju društvima na čijoj teritoriji se vodilo više ratova, i gde je više od 1 000 000 ljudi raseljeno.

Učesnici konsultacija i foruma dali su punu podršku domaćim suđenjima za ratne zločine, ukazujući da su postala kvalitetnija i profesionalnija zahvaljujući uspostavljanju regionalne saradnje među nacionalnim tužilaštvima². Regionalni pristup treba primeniti i u utvrđivanju i javnom iznošenju činjenica o ratnim zločinima na osnovu iskustva žrtava³ – bili su saglasni učesnici spomenutih konsultacija i foruma.

Na Trećem regionalnom forumu za tranzicionu pravdu, održanom u Beogradu 11-12.02.2008. godine FHP, IDC i Documenta izašli su s predlogom o osnivanju regionalnog tela koje će se baviti utvrđivanjem činjenica o ratnim zločinima, koji su učesnici podržali kao konkretizaciju debate o vanskudskim mehanizmima. Javno svedočenje žrtava, koje je prvi put organizovano od početka konsultativnog procesa, učesnici su prepoznali kao glavnu aktivnost tog regionalnog tela.

1.1.2. Podrška Inicijativi za osnivanje REKOM

Na konsultacijama sa porodicama žrtava, logorašima i veteranima iz Hrvatske, BiH, Srbije, Crne Gore i sa Kosova, 9.05.2008. godine u Crnoj Gori, FHP, IDC i Documenta izašli su sa inicijativom za osnivanje **Regionalne komisije za utvrđivanje i javno iznošenje činjenica o ratnim zločinima**, i pozvali učesnike da se aktivno uključe u oblikovanje modela te komisije. Učesnici su predložili osnivanje regionalne koalicije

---

² Mladen Bajić, Državni odvjetnik Republike Hrvatske, *Konsultativni proces o utvrđivanju činjenica o ratnim zločinima i drugim teškim kršenjima ljudskih prava počinjenim na području nekadašnje SFRJ*, jun 2011, str.119.

³ Esad Kočan, nedeljnik *Monitor*, Crna Gora, *Konsultativni proces o utvrđivanju činjenica o ratnim zločinima i drugim teškim kršenjima ljudskih prava počinjenim na području nekadašnje SFRJ*, jun 2011, str.119.

koja će da promoviše Inicijativu za osnivanje Regionalne komisije, fokusirane na iskustva žrtava. Nataša Kandić je predložila da regionalna komisija ima skraćenicu **REKOM**.

1.1.3. Osnivanje Koordinacijskog veća i Koalicije za REKOM

Predlagači inicijative, FHP, Documenta i IDC formirali⁴ su Koordinacijsko veće, sa članovima po pozivu, čiji je prvi zadatak bio da formira Koaliciju za osnivanje REKOM, i na nju prenese upravljanje konsultativnim procesom. Do 28.10.2008. godine, kada je na Četvrtom regionalnom forumu za tranzicionu pravdu, održanom u Prištini, formalno osnovana Koalicija za REKOM, 100 nevladinih organizacija i udruženja, učesnica dotadašnjeg konsultativnog procesa, pismeno su obavestili Koordinacijsko veće da žele da budu član/ica Koalicije za REKOM.

U julu 2011. godine, broj članova Koalicije porastao je na 1818: 342 nevladinih organizacija, 64 udruženja žrtava i članova porodica žrtava, 12 udruženja veterana, 25 medija, 8 verskih organizacija, 10 organizacija kao što su političke partije, ogranci i odbori političkih partija, organizacije lokalne samouprave, i 1357 pojedinaca iz redova žrtava, religijskih zajednica, umetnika, pisaca, reditelja i drugih. Koalicija u BiH broji 369 članova, u Crnoj Gori 151, Hrvatskoj 174, na Kosovu 404, u Makedoniji 30, Sloveniji 22 i Srbiji 668 članova.

Najviše telo Koalicije za REKOM je Skupština, koja zaseda na delegatskom principu, pre svega zbog velikog broja članova. Do kraja jula 2011. godine Koalicija za REKOM održala je pet sednica Skupštine članica Koalicije. Na prvom zasedanju skupštine u maju 2009. godine u Budvi, Skupština je donela Statut koji reguliše prava i obaveze Skupštine i članica Koalicije za REKOM.

Koordinacijsko veće ima zadatak da nadzire sprovođenje odluka Skupštine Koalicije za REKOM. Članovi Koordinacijskog veća ne primaju naknadu za svoj rad, osim što dva člana primaju dnevnice za svoje učešće u radu KV, jer su oboje nezaposleni.

Sekretarijat je stručno telo, koje ima saradnike koji primaju nadoknadu za svoj rad u skladu sa projektom za koji je odgovoran Fond za humanitarno pravo. Članovi Sekretarijata sprovode aktivnosti, definisane projektom i podržane odlukama Skupštine Koalicije za REKOM.

1.2. Izgradnja modela REKOM

U periodu od juna 2008. do juna 2010. godine trajala je intenzivna rasprava o ciljevima, zadacima, nadležnosti, ulozi REKOM-a u krivičnom procesuiranju, javnom svedočenju, i drugim elementima Regionalne komisije. Održano je 77 konsultacija⁵ i tri regionalna foruma, u kojima je učestvovalo 3 509 predstavnika organizacija za ljudska prava, organizacija mladih, verskih zajednica, članova udruženja žrtava i porodica žrtava, veterana, umetnika, istoričara i pojedinaca iz drugih civilnih grupa.

Tokom dvogodišnje rasprave iskristalisan je stav da primarni zadatak Regionalne komisije treba da bude da utvrdi činjenice o svim ratnim zločinima, dok su u vezi sa uzrocima rata bila podeljena mišljenja. Svi su se složili da nema prečeg zadatka od poimenične evidencije žrtava ratnih zločina, stradalih i nestalih, kao i da REKOM treba da popiše bivše logoraše i sva mesta zatvaranja. U vezi sa kršenjima ljudskih prava, učesnici su se bez izuzetka složili da REKOM može više nego ijedan drugi mehanizam da doprinese

---

⁴ Koordinacijsko veće je formirano 9.05.2008. godine u Podgorici, Crna Gora.

⁵ Održano je šest regionalnih, 38 nacionalnih i 33 lokalne konsultacije u BiH, Hrvatskoj, Crnoj Gori, Srbiji i na Kosovu.

rešavanju sudbine nestalih i otkrivanju masovnih grobnica. Članovi porodica nestalih su predložili da REKOM može sudu da predloži amnestiju za počinioca koji otkrije lokaciju masovne grobnice, što je dobar deo učesnika podržao a neki su odlučno bili protiv. Veći broj učesnika se zalagao da REKOM ima pravo da poziva nekadašnje funkcionere civilne vlasti, predstavnike medija, institucija i verskih zajednica da govore o ulozi i delovanju institucija, što je većina prihvatila, a neki su sugerisali da REKOM treba da se obrati sudu za pomoć u slučajevima kada svedok odbije da se pojavi pred komisijom.

1.3. Rasprava o Nacrtu Statuta REKOM

Treća faza počela je u maju 2010. godine, kada je na konsultacijama sa udruženjima žrtava u Tuzli predstavljena prva verzija Nacrta Statuta REKOM. O dokumentu se raspravljalo na sledeće 22 konsultacije i tri radne grupe na Sedmom regionalnom forumu za tranzicionu pravdu. U okviru održanih konsultacija, pravници su učestvovali na osam skupova. Od početka do kraja konsultativnog procesa, bili su jedinstveni u svojim stavovima o ovlašćenjima komisije.

Velike rasprave je bilo oko odredbe Nacrta Statuta da REKOM vrši pravnu kvalifikaciju ratnih zločina, od genocida do silovanja. Pravnici su bili jednoglasni da je pravno kvalifikovanje dela u nadležnosti suda. S druge strane, mišljenje eksperata ICTJ je bilo da komisije za istinu treba da budu nezavisne i od odluka sudova. Primer Istorijske komisije u Gvatemali, koja je zločine u toj zemlji pravno kvalifikovala kao genocid, dodatno je podelilo učesnike. Osim toga, neki učesnici su smatrali da evidencija vojnih i civilnih ljudskih gubitaka, kako je data u Nacrtu Statuta, može veštački da poveća broj vojnih gubitaka i time da utiče na izmenu karaktera rata. Činilo se da je nemoguće doći do zajedničkog stava. Ipak, prevladao je zajednički interes da se prekine balkanska praksa bezimernih žrtava, i kompromisom, tri dana uoči zakazane Skupštine Koalicije za REKOM, došlo se do zajedničkog dokumenta.

1.3.1. Usvajanje Predloga Statuta REKOM

Koalicija za REKOM, na Skupštini održanoj 26.03.2011. godine, usvojila je Predlog Statuta REKOM. Predlog je pripremila grupa eksperata Koalicije za REKOM, na osnovu predloga i preporuka učesnika konsultativnog procesa i analize statuta uspešnih komisija za istinu i zakonodavstva parlamentarnih i istražnih komisija u post-jugoslovenskim zemljama. U grupi eksperata su bili: politolog Vjeran Pavlaković (Hrvatska), pravnici Tea Gorjanc Prelević (Crna Gora), Midhat Izmirlija (BiH) i Teki Bokshi (Kosovo), i istoričarka Marijana Toma (Srbija), uz stručnu podršku konsultanta iz Međunarodnog centra za tranzicionu pravdu, Bogdana Ivaniševića.

Predlog Statuta REKOM sačinjen je na albanskom, bosanskom, crnogorskom, hrvatskom, makedonskom, slovenačkom, srpskom i engleskom jeziku. Grupa eksperata koja je sačinila Predlog Statuta, napisala je i „*Obrazloženje uz Predlog Statuta REKOM*“, na svim lokalnim jezicima.

1.4. Izveštaj o konsultativnom procesu o Inicijativi za osnivanje REKOM

Konsultativni proces, od Prvog regionalnog foruma za tranzicionu pravdu, održanog 5-6.05.2006. godine u Sarajevu (BiH), do poslednjih konsultacija o Nacrtu Statuta REKOM, u februaru 2011. godine, u celini je predstavljen u publikaciji *Konsultativni proces o utvrđivanju činjenica o ratnim zločinima i drugim teškim kršenjima ljudskih prava počinjenim na području nekadašnje Jugoslavije*. Publikacija sadrži sve iznete predloge, mišljenja i preporuke učesnika konsultativnog procesa o vansudskim mehanizmima za utvrđivanje činjenica, Inicijativi za osnivanje REKOM, i o Nacrtu Statuta REKOM. Publikacija je izdata na

BHS jezicima, albanskom, makedonskom, slovenačkom i engleskom jeziku. Ukupno, na svim jezicima štampana je u 1320 primeraka.

Osim toga, sve konsultacije i forumi su snimani, tako da o konsultativnom procesu govori 127 video priloga i četiri dokumentarna filma⁶.

2. Medijska kampanja

Medijska kampanja pokrenuta je u junu 2010. godine, da informiše i pridobije javnost za Inicijativu REKOM.

2.1. Medijska kampanja kao promoter Inicijative REKOM

Prva faza medijske kampanje pod nazivom *Za REKOM* lansirana je 1. juna 2010. godine istovremeno u Sarajevu i Banja Luci (BiH), Beogradu (Srbija), Podgorici (Crna Gora), Prištini/Prishtinë (Kosovo) i Zagrebu (Hrvatska). Poruka kampanje bila je *Činjenice o svim žrtvama ratova 1991-2001. na području bivše SFRJ*.

U okviru kampanje emitovan je TV spot *Zašto REKOM*, sa učesnicima koji govore na svojim maternjim jezicima. U periodu od 3.06. do 15.07.2010. godine spot je emitovan 1 543 puta na javnim i privatnim televizijama. Radio džinglovi *Zašto REKOM* emitovani su 4 205 puta na radio stanicama u regionu.

Objavljeno je devet oglasa u štampi. U osam lokalnih novina plasirano je po 90 000 podlistaka *Da znamo, Zbog mene, Zbog njega, Zbog nas* sa po tri različite fotografije i slogana. Ukupno je objavljeno 540 000 podlistaka.

Pokrenuta je web stranica www.zarekom.org, na kojoj je od juna 2010. omogućeno onlajn pristupanje Koaliciji za REKOM. Na više od 20 portala postavljen je baner Inicijative REKOM. Od 15.07.2010. godine, Inicijativa REKOM je dostupna i korisnicima društvenih mreža Facebook i Twitter.

U periodu od 1.11.2010. do 26.04.2011. godine, Inicijativa REKOM je bila glavna tema u 11 TV emisija i u jednoj radijskoj emisiji.⁷

Međunarodni festival malih i eksperimentalnih scena u Sarajevu (MESS), održan od 16. do 31.10.2010. godine, bio je u celosti posvećen Inicijativi za REKOM. U okviru festivala predstava *Generacija '91-95*. Zagrebačkog kazališta mladih promovisala je Inicijativu za REKOM, 27.10.2010. godine.

---

⁶ Do sredine septembra biće digitalno obrađeno svih 127 video priloga.

⁷ U veoma gledanoj emisiji *Oko* na RTS (Srbija) 3.12.2010. godine, o Nacrtu Statuta REKOM govorili su advokati Tomislav Višnjić (Srbija) i Teki Bokshi (Kosovo), i član Koalicije za REKOM Amir Kulagić (BiH).

Radio Slobodna Evropa emitovala je 26.12.2010. godine emisiju *Most*, u kojoj su o Inicijativi za REKOM govorili Dino Mustafić i Nataša Kandić, direktorka FHP.

U emisiji *BHT Klub*, emitovanoj 14.12.2010. godine na BHT (BiH) o potencijalu Inicijative REKOM u pogledu pomirenja u regiji govorili su Dino Mustafić, reditelj i direktor Međunarodnog teatarskog festivala MESS (BiH), Suada Kapić, rediteljka i autorka projekta „Opsada Sarajeva“, Srđan Puhalo, psiholog iz Banjaluke i Velimir Njirić-Pšeničnik, glumac iz Mostara.

U plaćenju emisiji *Balkan express* na TV ATLAS, emitovanoj 22. 02.2011. godine, uživo su o Inicijativi za REKOM govorili Dragoljub Vuković, dugogodišnji novinar i član koalicije za REKOM, i Eugen Jakovčić, medijski koordinator inicijative za REKOM u Hrvatskoj. Emisija je reprizirana.

Na TV B92 Info (Srbija), u okviru ciklusa *Pune ruke prošlosti*, emitovane su tri emisije o Inicijativi REKOM, u kojima su gostovali Žarko Puhovski, profesor na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (11.02.2011), Vesna Pešić, sociološkinja i poslanica u Narodnoj skupštini Republike Srbije (11.03.2011) i Sonja Biserko, predsednica Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji (12.04.2011).

Predstava *Analogije pozorišta Porodica bistrih potoka* iz Srbije promovisala je Inicijativu za REKOM u Sloveniji i Makedoniji (Ljubljana i Maribor 7, 8 i 9.02.2011; Skoplje 31.03. i 1.04.2011).

2.2. Istraživanje javnog mnjenja o Inicijativi REKOM

U cilju pripreme za kampanju prikupljanja potpisa za podršku Inicijativi REKOM, zahvaljujući podršci OAK fondacije, agencija *Ipsos Strategic Pro* je, u periodu od 17.02. do 20.03.2011. godine, u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Srbiji, Crnoj Gori, Makedoniji i na Kosovu, sprovela istraživanje javnog mnjenja o Inicijativi REKOM.

Rezultati istraživanja su pokazali da najveći broj ispitanika smatra da postoji potreba za regionalnim međudržavnim telom, koje bi se bavilo utvrđivanjem činjenica o zločinima i žrtvama ratova na području nekadašnje SFRJ. Peticiju za osnivanje takvog tela potpisala bi većina građana Kosova (95 odsto), Crne Gore (86 odsto), Federacije BiH (85 odsto) i Makedonaca (75 odsto), dok bi u Srbiji peticiju potpisalo oko 63 odsto stanovnika, a u Republici Srpskoj i Hrvatskoj značajno ispod 50 odsto. Istraživanje je pokazalo da je Inicijativa REKOM najmanje poznata u Hrvatskoj i Republici Srpskoj BiH.

U praksi se pokazalo da je Inicijativa REKOM najviše podrške dobila na Kosovu a najmanje u Hrvatskoj, kako je istraživanje nagoveštavalo. Najveće iznenađenje je veliki broj potpisa u Banja Luci (Republika Srpska BiH), i izostanak očekivane podrške u Sarajevu (Federacija BiH).

2.3. Medijska kampanja kao podrška kampanji prikupljanja potpisa

U periodu od 26.04.2011. do 30.06.2011. godine, glavna poruka medijske kampanje bila je *REKOM – Daj potpis*.

Najpre je agencija *Ipsos Strategic Pro* u okviru fokus grupa, u aprilu 2011, sprovela istraživanje reakcija publike na pet TV spotova. Emitovanje je počelo 26. aprila 2011. godine, kada je počela i kampanja prikupljanja potpisa u celoj regiji. Spotovi su emitovani na javnim i privatnim televizijama u svim državama nekadašnje Jugoslavije, ukupno 1 056 puta.⁸

Za emitovanje na radiju proizvedeno je osam džinglova. Emitovani su 1 464 puta na radio stanicama u Srbiji, BiH, Crnoj Gori, Sloveniji i Hrvatskoj.⁹

U osam plaćenih televizijskih emisija o Inicijativi REKOM govorili su članovi Koalicije za REKOM i ugledne javne ličnosti koje podržavaju Inicijativu za REKOM.¹⁰

⁸ U Srbiji 492 prikazivanja na RTS, TV Pink i TV Prva (*Poruka i Kostur*); u BiH 63 emitovanja na BHT (*Poruka, Kostur i Lutka*); u Hrvatskoj 92 emitovanja na Kapital Network, HRT, TV Jadran i Osječka TV (*Kostur*); u Crnoj Gori 60 emitovanja na RTCG (*Lutka*); na Kosovu 205 emitovanja na RTK, KTV, RTV21 i KLAN Kosova (*Lutka*); u Makedoniji 124 emitovanja na Kanal 5, TV 24 i Alsat-M (*Poruka, Kostur i Lutka*); u Sloveniji 20 emitovanja na RTV Slovenija (*Poruka*).

⁹ U Srbiji 143 emitovanja na Radio S, Index i Roadstar; u BiH 341 emitovanje na BH Radio 1, Radio Sarajevo i Radio Kameleon; u Crnoj Gori 961 emitovanje na Radio D, Radio Corona, Radio Ozon, Adriatik radio, Radio 083, Jupok radio i Skala radio; u Sloveniji 15 emitovanja na Radiu Student; u Hrvatskoj četiri emitovanja na Radio Vukovar, HR Radio Sljeme, Radio 101, Otvoreni radio.

¹⁰ U okviru ciklusa *Pune ruke prošlosti*, na TV B92 INFO (Srbija), emitovane su još tri emisije u kojima su o Inicijativi REKOM govorili Maja Mičić, predsednica Inicijative mladih za ljudska prava u Srbiji (13.05.2011), Dragan Pjevač, član Udruženja porodica poginulih i nestalih Srba u Hrvatskoj *Suza*, (10.06.2011) i Nataša Kandić (26.06.2011).

U emisiji *Inicijativa za REKOM*, emitovanoj na TV Kapital Network (Hrvatska), 6.05.2011. i reprizno 13.20. i 27.05.2011. govorili su Vesna Teršelič, Lazar Stojanović i Željko Sabo, gradonačelnik Vukovara.

Oglas *REKOM, Daj potpis* objavljen je u štampanim medijima i Srbiji¹¹, Bosni i Hercegovini¹², Hrvatskoj¹³, i Sloveniji¹⁴. Oglas *REKOM, Daj potpis* prikazan je na stranicama korisnika Facebook 45 141 475 puta, a posetilo ga je (kliknulo) 28 003 korisnika iz Albanije, Bosne i Hercegovine, Kosova, Hrvatske, Makedonije i Srbije. Promo poruke iste sadržine su poslate na adrese 428 121 korisnika baze podataka sajta Neogen.rs. 6 908 korisnika je pročitao poruku i informisalo se o Inicijativi REKOM.

Na najvažnijim portalima u regionu postavljeno je 12 novih banera sa porukom *REKOM – Daj potpis*¹⁵. Na stranice više od 250 organizacija čiji se angažman tiče suočavanja sa prošlošću i ratnih zločina postavljen je link prema stranici Inicijative za REKOM, www.zarekom.org.

Odmah nakon pokretanja kampanje prikupljanja potpisa podrške, 27.04.2011. godine, stranicu Inicijative za Rekom na Facebook-u posetilo je 35 565 korisnika. Od 7.10.2010. zaključno sa 31.08.2011. toj stranici podršku je izrazio 1 720 korisnik, u proseku 34 novih korisnika dnevno. U navedenom periodu postavljeno je 3 343 sadržaja koje su korisnici pogledali 1 314 223 puta. Dodatne stranice posvećene REKOM-u, koje korisnici samoinicijativno prave, podržava i veći broj korisnika (*Srbija za REKOM – preko 2 000, Hrvatska za REKOM – preko 1 300, itd.*)

Krajem marta 2011. godine postavljena je redizajnirana stranica sajta www.zarekom.org. Na osnovu statistike Google Analytics posećenost sajta je od tada opala za 1.48 odsto. Ukupno od 1.06.2010. do 31.08.2011. godine 52 111 posetilaca je posetilo sajt, pogledavši ga 233 668 puta. Tokom jednog dana prosečno 114,03 korisnika poseti sajt.

Na Kapital Networku 6, 13, 20. i 27.05.2011. godine emitovana je i reprizirana plaćena-emisija *Inicijativa za REKOM* u kojoj su sudelovali Vesna Teršelič (*Documenta*), Lazar Stojanović (direktor medijske kampanje Inicijative REKOM) i Željko Sabo (bivši logoraš i gradonačelnik Vukovara).

TV Osijek (Hrvatska) emitovala je plaćenu emisiju *Karte na stol* novinara Gordana Flaudera, 18.05.2011. godine, u kojoj je gostovala Vesna Teršelič. U emisiji su prikazani prilozima u kojima su o Inicijativi za REKOM govorili Katarina Kruhonja, članica Koordinacijskog veća Koalicije za REKOM, Miren Špek, lokalni koordinator kampanje prikupljanja potpisa kao i oponenti Inicijative, istoričari Josip Jurčević i Ante Nazor. Pre i posle emisije emitovan je spot *Kostur*.

Na NTV MONTENA, u plaćenju emisiji *OČI u OČI*, emitovanoj 10.05.2011. godine, o Inicijativi REKOM su govorili Milan Antonijević (YUCOM, Srbija), Daliborka Uljarević (Forum MNE, Crna Gora) i Mirela Rebronja (PR Inicijative za REKOM u Crnoj Gori). Emisija je reprizirana 11. i 14.05.2011. godine.

TV Jadran, lokalna televizija u Dalmaciji, emitovala je plaćenu emisiju *Inicijativa za REKOM*, 22.05.2011. godine. Pre i posle emisije emitovan je spot *Kostur*.

U emisiji *Evrozum* emitovanoj na makedonskoj TV A1 12.05.2011. godine o podršci Inicijativi za REKOM govorili su Pierre Mirel, direktor za zapadni Balkan u Generalnom direktoratu za proširenje u Evropskoj komisiji i poslanica Evropskog parlamenta Tanja Fajon, izvršna direktorka FHP Nataša Kandić, Frosina Pandurska-Dramikjanin, PR Inicijative za REKOM u Makedoniji, i Gordana Duvnjak, članica Koordinacijskog veća Koalicije za REKOM iz Makedonije. Emisija je reprizirana 21. maja 2011. Transkript emisije je objavljen u dnevnom listu *Vreme*, 14.05.2011.

Dokumentarni film o usvajanju Predloga statuta REKOM, 26.03.2011. godine, u trajanju od 33 minuta, emitovan je na makedonskoj TV 24, 9.04.2011. Reprizno je emitovan 10.04.2011. Autorka filma je novinarka Marina Uzunov.

¹¹ Politika, Danas, Blic, Dnevnik, Magyar Szo, Nin, Vreme.

¹² Oslobođenje, Dnevni list, BH Dani, Slobodna Bosna.

¹³ Novosti, Novi list, 24 sata.

¹⁴ Mladina.

¹⁵ Između ostalog na srpskim www.rts.rs, www.pressonline.rs, www.e-novine.com, www.blic.rs; bosansko-hercegovačkim www.sarajevo-x.com, www.depo.ba, www.zurnal.ba; hrvatskim www.index.hr, www.net.hr; crnogorskim www.pcnen.com i www.monitor.co.me; kosovskim www.telegrafi.com i www.koha.net; makedonskom www.alsat-m.tv; slovenačkom www.mladina.si.

Na Forum www.zarekom.org zaključno sa 20.06.2011. registrovalo se 93 223 korisnika. Dnevno se registruje 405,33 novih korisnika. Na dan 20.06.2011. na Forumu je bilo postavljeno 177 tema i 100 sadržaja. Tokom izveštajnog perioda je na više od 350 foruma čiji sadržaj je sličan sadržaju Foruma www.zarekom.org postavljen link prema tom forumu.

Održano je četiri koncerta koji promovišu Inicijativu REKOM – u Ljubljani (26.05.2011), u Skoplju (30.05.2011), u Crnoj Gori (1.06.2011), i u Bosni i Hercegovini (28.05.2011). Koncert u Skoplju pratilo je preko 1 000 ljudi, i prikupljeno je 750 potpisa podrške osnivanju REKOM. Koncert najpoznatije crnogorske pop-rock grupe *Perper za REKOM* slušalo je preko 600 ljudi.

Nakon predstave *Generacija 91-95.* u Zagrebačkom kazalištu mladih 13. 05. 2011. održana je tribina *Umjetnost i suočavanje s prošlošću.* Uz moderaciju Gordana Bosanca (Centar za mirovne studije), na tribini su sudelovali: Nadežda Čačinović, filozofkinja, Borut Šeparović, redatelj, Dubravka Vrgoč, ravnateljica ZKM-a, i Vesna Teršelič. I na fakultetima u regionu je održano više tribina, posvećenih pre svega mladim ljudima i njihovom odnosu prema nasleđu prošlosti, na kojima su učesnici informisani o Inicijativi za REKOM.¹⁶

Predstava *Analogije*, pozorišta Porodica bistrih potoka, promovisala je REKOM 27. i 28.05.2011. godine na festivalu *Mixer* u Beogradu.

U regionalnoj i međunarodnoj štampi objavljeno je i 11 autorskih tekstova o Inicijativi REKOM.¹⁷

---

¹⁶ *Da se zna, da se ne ponovi*, Fakultet političkih znanosti Zagreb, Hrvatska. Sudionici: Žarko Puhovski, Vesna Teršelič, Ivan Novosel (06.04.2011)

Da se zna, da se ne ponovi, Pravni fakultet Osijek, Hrvatska. Sudionici: Katarina Kruhonja, Ivan Novosel, Eugen Jakovčić. (19.04.2011)

Prema obnavljajućoj pravdi i pomirenju, savjetovanje Pax Christija za Srednju i Jugoistočnu Europu, Vukovar, Hrvatska. Sudionici: Vesna Teršelič, fra Mijo Džolan, biskup Kewin Dowling (28.04.2011)

Da se zna, da se ne ponovi, Filozofski fakultet Beograd, Srbija. Učesnici: prof. dr Bora Kuzmanović, dr Jovo Bakić, dr Nebojša Petrović (28.03.2011)

Da se zna, da se ne ponovi, Filozofski fakultet Novi Sad, Srbija. Učesnici: dr Žolt Lazar, Aleksandra Jerkov, Maja Mičić, Jovana Kolarić (01.04.2011)

Da se zna, da se ne ponovi, Pravni fakultet Niš, Srbija. Učesnici: Draško Bjelica, Nebojša Randelović, Zorica Miladinović, Dušan Lopušina (11.04.2011)

Suočavanje s prošlošću - Inicijativa REKOM, Akademija za politički razvoj, Donja Stubica, Hrvatska, (14.05.2011) Uvodno izlaganje Eugen Jakovčić.

Zašto REKOM - kako smo se do sada nosili s kršenjima ljudskih prava u regiji, Pula, Hrvatska. Sudionici: Žarko Puhovski, Eugen Jakovčić, Goran Božičević (24.05.2011)

Da li znate šta je REKOM? Tribina u okviru festivala *Vivisect*, Novi Sad, Vojvodina, Srbija. Učesnici: Marija Gajicki, direktorka festivala, Željko Stanečić, koordinator kampanje prikupljanja potpisa u Vojvodini, Tijana Savkov, PR Inicijative za REKOM u Srbiji (15.05.2011)

Zašto REKOM, Pravni fakultet Univerziteta *Union* Beograd, Srbija. Učesnici: prof. dr Vladimir Vodinelić, prof. dr Violeta Beširević i Maja Mičić (18.05.2011)

Zašto je važno potpisati za REKOM? Tribina u okviru Sajma organizacija civilnog društva, Beograd, Srbija. Učesnici: profesor Pravnog fakulteta Zoran lilić, Ivana Stjelja iz Udruženja Pravnici za demokratiju, predsednik NUNS-a Vukašin Obradović, i Dušan Lopušina iz Inicijative mladih za ljudska prava u Srbiji (3.06.2011)

¹⁷ *Danas* (Srbija), *Da mrtvi ne utihnu podržimo REKOM*, Lazar Stojanović (19.05.2011)

Jutarnji list (Hrvatska), *Zašto sam podržao REKOM*, Miljenko Jergović (31.05.2011)

The New York Times, *The Shame of Serbia*, Nataša Kandić, June 5, 2011

Slobodna Evropa, *Kandić: Regionu je potrebno suočavanje sa prošlošću* (7.06.2011)

Dani (BiH), *Da nema Haškog tribunala, trebalo bi ga izmisliti*, Dženana Karup Druško (1.07.2011)

Večernji list (Hrvatska), *Cilje REKOM-a – ne utvrditi konkretnog agresora*, Tihomir Dujmović (9.07.2011)

Za kampanju prikupljanja potpisa i javno zagovaranje pripremljeni su i štampani prateći materijali na svim lokalnim jezicima i na engleskom jeziku: informativni liflet (390 800), Predlog Statuta REKOM – Ukratko (390 800), Predlog Statuta REKOM (4 200), Obrazloženje uz Predlog Statuta REKOM (330), formulari za potpisivanje i razni promo materijal (nalepnice, bedževi, majice, marama).

3. Kampanja 1 000 000 potpisa za REKOM¹⁸

Kampanja 1 000 000 potpisa za REKOM otvorena je 26.04.2011. godine akcijom *Regionalno odmrzavanje*, koja je održana istovremeno u Beogradu, Ljubljani, Zagrebu, Sarajevu, Banja Luci, Prištini i Skoplju. Kampanja je trajala do 30. juna 2011. i za devet nedelja prikupljeno je 543 870 potpisa podrške osnivanju REKOM. U Bosni i Hercegovini prikupljeno je 122 540 potpisa podrške, u Hrvatskoj 19 674, u Crnoj Gori 31 060, u Srbiji 254 625, na Kosovu 100 566, u Sloveniji 5 346, i u Makedoniji 10 059 potpisa.

Regionalni koordinatori kampanje prikupljanja potpisa bili su Inicijativa mladih za ljudska prava u Srbiji i Inicijativa mladih za ljudska prava u Hrvatskoj. U kampanji je učestvovao 1 301 volonter, aktivista organizacija mladih i članovi podmlatka nekoliko političkih partija. Oni su prikupljali potpise na 219 štandova u glavnim gradovima i većim mestima, kao i u akciji od vrata do vrata.

Iznenadjenje u kampanji je veliki broj potpisa koji su prikupljeni u Banja Luci (46 000) i na Kosovu (100 566), i pored odsustva političke i medijske podrške, i poziva na bojkot od strane rukovodstava vodećih udruženja žrtava i boraca. Mala podrška građana Inicijativi REKOM u Hrvatskoj je delom posledica raširenog otpora prema regionalnom povezivanju, koji je dodatno pojačan osuđujućim presudama generalima Anti Gotovini i Mladenu Markaču, koje je Haški tribunal izrekao 15.04.2011. godine.

Planiranih 1 000 000 potpisa nije prikupljeno, što su kritičari Inicijative REKOM ocenili kao propast procesa i projekta REKOM. Imajući u vidu da je Koalicija za REKOM obezbedila manji deo potrebnih sredstva za odvijanje kampanje sa planiranih 2 500 volontera i 600 štandova u regiji, i otpor javnosti u Hrvatskoj, objektivno govoreći, prikupljenih 543 870 potpisa predstavljaju veliku podršku Inicijativi za osnivanje REKOM. Ni pre, ni posle rata, na teritoriji nekadašnje SFRJ, nije pokrenuta nijedna regionalna inicijativa koja je dobila veću podršku. Inicijativa REKOM je postala najvažnija civilna inicijativa, koja ima potencijal da odgovori na sazrelu društvenu potrebu za zajedničkim kritičkim preispitivanjem teškog nasleđa prošlosti.

4. Javno zagovaranje osnivanja REKOM¹⁹

Inicijativa za osnivanje REKOM dobila je deklarativnu podršku najviših predstavnika vlasti i političkih elita post-jugoslovenskih zemalja.

Blic.rs (Srbija), *Bez argumenata protiv REKOM-a*, Goran Miletić (12.07.2011)

Peščanik (Srbija), *Starh od malih brojeva* (12.07.2011)

Dani (BiH), *Borba za istinu*, Dženana Karup Druško (15.07.2011)

Peščanik (Srbija), *Papazjanija*, Goran Miletić (20.07.2011)

Danas (Srbija), *Zalogaj koji lokalno zastaje u grlu*, Svetlana Slapšak (23.07.2011)

¹⁸ Više o kampanji prikupljanja potpisa u Izveštaju Inicijative mladih o kampanji 1 000 000 potpisa za REKOM, www.zarekom.org

¹⁹ Više o javnom zagovaranju u Izveštaju o javnom zagovaranju, koji je pripremio Sekretarijat Koalicije za REKOM, www.zarekom.org.

U **BiH** podršku osnivanju REKOM dali su Željko Komšić, član Predsedništva BiH, Živko Budimir i Svetozar Pudarić, predsednik i potpredsednik Federacije BiH, Sulejman Tihić, predsednik SDA, brojni ministri, članovi SDP, zatim političke partije HDZ 1990, Narodna stranka *Radom za boljitak*, Naša stranka, te veliki broj lokalnih političara.

U **Hrvatskoj** osnivanje REKOM podržali su predsednik Republike Hrvatske Ivo Josipović, potpredsednik Vlade Republike Hrvatske Slobodan Uzelac, Samostalna demokratska srpska stranka, pojedini zastupnici u Hrvatskom saboru iz Istarskog demokratskog sabora i Socijaldemokratske partije Hrvatske. Podršku osnivanju REKOM pružio je i gradonačelnik Vukovara i član SDP-a Željko Sabo.

Socijal-demokratska stranka Hrvatske nije podržala osnivanje REKOM. Stav SDP Hrvatske je da je utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima obaveza države, i da se ne sme prebacivati na neko regionalno telo.

U **Srbiji** osnivanje REKOM podržali su predsednik Republike Srbije Boris Tadić, predsednica Narodne skupštine Republike Srbije Slavica Đukić Dejanović, predsednik vlade Vojvodine Bojan Pajtić i predsednik Skupštine Vojvodine Šandor Egereši, stranke Demokratska stranka, G17+/Ujedinjeni regioni Srbije, Pokret veterana, Srpski pokret obnove, Liga socijaldemokrata Vojvodine, Liberalno-demokratska partija, i Partija za demokratsko delovanje.

U **Crnoj Gori** osnivanje REKOM podržali su predsednik Crne Gore Filip Vujanović, predsednik Vlade Crne Gore Igor Lukšić, i poslanički klubovi Socijaldemokratske partije, Bošnjačke stranke, Socijalističke narodne partije, Nove srpske demokratije, Demokratske partije socijalista i albanskih partija.

Na **Kosovu** osnivanje REKOM podržao je predsednik Vlade Kosova Hashim Thaçi, predsednik Demokratskog saveza Kosova Isa Mustafa, ministar zdravlja Kosova Ferid Agani, stranke Demokratski savez Kosova i Alijansa za budućnost Kosova, te jedna od predstavnika Srba na Kosovu i nosilac Jedinstvene srpske liste u parlamentu Kosova, Rada Trajković.

U **Makedoniji** osnivanje REKOM podržali su pojedini poslanici parlamenta Makedonije, Zymreta Jakupi (Demokratska unija za integraciju) i Stojan Andov (Liberalna partija), potpredsednik Liberalne partije Ivan Veličkovski, član Izvršnog odbora Socijaldemokratskog saveza Makedonije Dane Taleski, i partija Dostoinstvo.

U **Sloveniji** osnivanje REKOM podržali su predsednik Republike Slovenije Danilo Türk, predsednik Državnog zbora Pavel Gantar, pojedini poslanici Državnog zbora iz Liberalne demokracije Slovenije i Slovenske demokratske stranke, pučka pravobraniteljica Zdenka Čebašek Travnik i poslanici u Evropskom parlamentu Jelko Kacin i Tanja Fajon.

4.1. Međunarodna podrška

Pododbor za ljudska prava Evropskog parlamenta, na zasedanju 30.09.2010. dao je punu podršku inicijativi za osnivanje REKOM. Direktor delegacije za odnose sa Albanijom, Bosnom i Hercegovinom, Srbijom, Crnom Gorom i Kosovom, Eduard Kukan, pozvao je Evropski parlament i Evropsku komisiju da dugoročno podrže "jedinственu inicijativu". Istom prilikom, direktor za zapadni Balkan u Generalnom direktoratu za proširenje u Evropskoj komisiji, Pierre Mirel, rekao je: "REKOM je neophodna dopuna sudskim procesima i za nju moramo dobiti punu podršku vlada i parlamenata." Predsednica Podkomiteta za ljudska prava Evropskog parlamenta, gospođa Heidi Hautula, ocenila je "da je ovo prvi put da jedna, ovako važna inicijativa dolazi odozdo prema nama".

Podrška Evropskog parlamenta iskazana je i na Četvrtom interparlamentarnom sastanku Narodne skupštine Republike Srbije i Evropskog parlamenta, 5.10.2010. u Beogradu, kada su podršku Inicijativi za REKOM izrazili predsednik Odbora za evropske integracije Narodne skupštine Srbije Laslo Varga i predsedavajući delegacije Evropskog parlamenta za Albanijom, Bosnom i Hercegovinom, Srbijom, Crnom Gorom i Kosovom Eduard Kukan.

Evropski Parlament je u Rezoluciji usvojenoj 19.01.2011. godine podržao Inicijativu REKOM, kao proces podizanja svesti i pomirenja širom Zapadnog Balkana i pozvao vlasti Srbije i drugih zemalja da pruže podršku toj inicijativi.

Parlamentarna skupština je 26.01.2011. godine usvojila izveštaj izvestioca Komiteta za spoljne poslove Saveta Evrope, gospodina Pietra Marcenaro, koji je pozvao "sve zemlje u regionu bivše Jugoslavije da učestvuju u osnivanju REKOM, nezavisno od njihovog statusa, kako bi ta komisija ostvarila funkciju punog pomirenja i priznanja žrtava". Parlamentarna Skupština usvojila je Rezoluciju 1786 (2011) kojom je posebno istaknuta podrška inicijativi za formiranje Regionalne komisije za uspostavljanje činjenica o ratnim zločinima na teritoriji nekadašnje SFRJ (REKOM) koja ima za cilj da oda poštovanje i prizna sve žrtve.

5. Institucionalizacija procesa REKOM

Inicijativa REKOM najpre je prešla u ruke vlasti u Crnoj Gori. U toku juna 2011. godine Vlada Crne Gore je formirala radnu grupu za razmatranje Inicijative REKOM. U Hrvatskoj, Koalicija za REKOM je u junu 2011. godine predsedniku Hrvatske, Ivi Josipoviću, i članu Predsedništva Bosne i Hercegovine, Željku Komšiću, predala Inicijativu za osnivanje REKOM, Predlog Statuta REKOM i Peticiju za osnivanje REKOM. Obojica su izrazila snažnu ličnu podršku, obavezujući se da će u svojim zemljama, i u okviru regionalnih aktivnosti, promovisati Inicijativu za osnivanje REKOM.

Koaliciji za REKOM predstoje sastanci sa predsednicima ostalih država u regionu, a potom pridobijanje nadležnih institucija da pokrenu proceduru za zaključenje međunarodnog ugovora ili sklapanje političkog sporazuma za osnivanje REKOM.